ԵՐԿԻՐ-ՈՒՂԻՆ

ՀԱՆԴԷՍ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ

Երկրագունդն ամեն չորեքշաբթի օրերը պիտի հրատարակվի ։
Տարեկան գինն է 4 արծաթ մէճիտ կանխիկ.

Վեցամսեայն 2½ արծաթ մէճիտ.
Անձն մէկ տեղը 2 դրուշ է ։
Տարեգրութիւնը Յունվար 1 ին կը սկսին ։

ԹԻՒ 12 — 1870 — ՄԱՐՏ 21

ՋԱՆԱԿԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ·

Աստուած տիեզերքը չափով և թիւով ստեղծեց · կը տեսնենք որ երկնից աստղերը , արեգակն ու լուսինը կանոնաւորապէս միևնոյն չրջանը կ՚ընեն ամեն տարի , անոնց այս կանոնաւոր չրջանները երբեք չեն ձգձգիր , օրը և տարին որոշուած է , անոնք այնպիսի ներդաշնակաւոր չրջաններու մէջ դրուած և հաստատական զօրութիւններով իրարու կապուած են որ ամենէն հմուտ ճարտարը չ՚էր կրնար երբեք մոքէն անցնել · մարդ այս ներդաշնակութիւնը և համեմատութիւնը տեսած ատեն այս սքանչելի արարչագործութեանը վրայ կը զարմանայ և կը հիանայ , և իր տկարութիւնն ու խոնարհութիւնը ղատ լավ կըսկսի գովաբանել արարչին ամենահաստատութիւնը և ամենակարողութիւնը , որուն ձեռակերտն են բոլոր տիեզերքը և անոր մէջ դրուած ահագին աշխարհները ։

Երկրիս չինչը , ձեւը և նոյն իսկ մարդուս կազմութիւնը մեքենական ներդաշնակութեան համաձայն են ։ Բնութիւնը. իր մէջն ունի հաշիւը և չափը և մարդիկ որչափ աւելի աղէկ հասկնալ ուզեցին բնութիւնը , այնչափ հաչուոյ կարևորութիւնը զգացին ։

Հաշուոյ և չափու վերաբերեալ բոլոր գիտութիւնները ի միասին առնուած կ՚ըսուին թուաբանութիւն , որ որքանութիւն գիտնալ կը սովրեցնէ · ընկերականութեան մէջ չը կայ արհեստ մը որ այս գիտութեան պէտք չ՚ունենայ , չըկայ վիճակ մը որ հաշուոյ կարօտութիւն չզգայ . ինչպէս խօսելը՝ նոյն-

այս գիտութիւնն ալ ամեն կարգի ու աստիճանի մարդկանց խիստ և խիստ հարկ և պէտք է : Եթէ այսօր կը տեսնենք որ Եւրոպա հարստութեամբ և ահագին զօրութեամբ յառաջ գացած է , իր ճարտարներուն չնորհիւն է . այս ճարտարները երեւելի քանակագէտներն են , որոնք դիւրաշարժ մեքենաներ յօրինելով կրցան այն լաթեղէնները , կերպասները և դալակները յառաջ բերել՝ զոր այսօր բոլոր աշխարհ կը գործածէ , որոնք ահագին չոգենաւներ , երկաթուղիներ և հեռագիրներ չինելով կրցան բոլոր աշխարհ իրարու միացունել , վաճառքները դիւրութեամբ և քիչ ժամանակուան մէջ մէկ քաղքէն միւս քաղաքը փոխադրելով և ի վերջիվերոյ լուրերն իրարու հաղորդելով , որոնք պատերազմական ըսքանչելի յաջողութիւններ պատրաստելով կրցան յաղթութիւններ վաստկիլ և աղգայ վրայ տիրապետել : Գեղարուեստք մարդուս աչքը կըզմայլեցնեն , տկանջին հեշտութիւն կ՚ազդեն , միտքը կ՚ապշեցնեն , և զգայմունքներն կ՚արթընցնեն , բայց քանակագիտութիւնը և անոր յարակից կամ անոր գործակից թեամբը եղած բոլոր գիտութիւնները , որ իրական գիտութիւններն են, մարդկային ընկերութեան ամենահարկաւոր պէտքերը կը պատրաստեն . գեղարուեստք իսկ առանց քանակագիտութեան չ՚են , պատկերահանութիւնը , և թաժշտութիւնը առանց հաշուոյ չ՚են : Մեծն Պետրոս Ռուսաց կայսրը , երբ Ռուսիա զարգացնել ուզեց , առջի դրօճըն եղաւ զարմացներ հաստատել և անոնց մէջ իրեւ առաջին պայման ուսման՝ թուաբանութիւն սովրեցնել տալ :

Քանակագիտութիւնը չէ թէ միայն իր ամեն օգտակար արհեստներու մէջ կարեւոր՝ հարկ է սովրիլ , այլև իր միակ ուսումն մարդկային հանճարն ուղղելու և միշտ ճշմարտութիւնը գտնելու կարող ընելու :

Քանակագիտութիւնը ճշմարտութեան հետ կըզուգի և քանակագիտութիւն ու ճշմարտութիւն միևնոյն բան են . եթէ մէկը տրամաբան ըլլալ կ՚ուզէ , պէտք է նախ քանակագէտ ըլլայ : Դարձեալ կ՚ըսեմ , գրագէտը , բանաստեղծը մարդուս երեւակայութիւնը կը վառեն , իսկ քանակագէտը մարդկային ազգին յառաջադիմութեան պատճառ են և մարդկային ընկերութեան կարեւոր պէտքերը կը հոգան :

Ա՛սոր համար էր որ առկէ 2100 տարի առաջ Յունաստանի մէջ ուղեւորող հանապարհորդ մը՝ զրան մը վրայ մսագործ հանճարի մը գրչէն գծուած սա խիստ արձանագրութիւնը կը կարդայ . « Ա՛ներկրաչափ ոք մի մտցէ առ ս : »

Թերևս դայ ժամանակ մը որ քանակագիտութեան փիլիսոփայութիւնը կարենայ տգիտութեան արգանդին մէջ անծանօթ մնացած մարդկային զարգացման գաղտնիքը յղանալ , կամ ինք լուծէ դարերէ ի վեր չատ մը իմաստասէրայ օրուան խնդիրները , որոնք դեռ տարակուսանայ ու կարծեայ վանդակին մէջ չղթայակապ կը հեծեն :

Քանակագիտութեան փիլիսոփայութիւնը ճշմարտութեանց ճշմարտութեան փիլիսոփայութիւնը պիտի ըլլայ , վասն զի նա պիտի քրքրէ ու լուծէ այն կնճռոտ հանելուկները , որոնք չատ մը նշանաւոր հանճարներու գանկը կրծելով ու մաշեցնելով անվեհ որդերու նման , դեռ անլուծանելի մնացած են իմացականութեան աչխարհին առջև :

Շատ դարեր առաջ Պլեթոն ըսղաղօտ թափանչեայ այս պիտութեան անհուն գաղանեայ , և ուղեյ աչխարհի գրութիւններն ու փիլիսոփայական սկզբունքները քանակագիտական ճշմարտութեայ վերածել , այսինքն քանակագիտութեամբ սպրդել և ի յայտ ածել նոյն ճշմարտութեանց գաղտնիքը :

Հոգ չ՚է որ երբեմն այս խիստ պիտութիւնը Լամարթինի վստիկ չի՝ զերան զայէրով սա խօսքն արտասանել տուաւ անոր . « Ա՛տեմ ըղթը

ւանչանա .» Զեմ վարանիր կրկնելու թէ այս ուսման մէջ էր այն գաղտնիքը՝ զոր քիչեր հասկնալով այլևայլ պարերու մէջ «հանճարոյ հրաշակերտ» ստացողաւ վաստուտուեցան : —

Այժ պիտութիւնը աղքատնոյ ճանչնալին դիւրահասկնալի ընելու փոյթէն չարժեալ՝ չեմք դանդաղիր , անոր զարմանահաճոյ օգուտները գործնապէս ցուցնելու համար , երբեմն լուծմամբ հանդերձ խնդիրներ հրատարակել հանդիսաւ միջոցաւ :

Խ . Պաճանճեան

Ջուարճալի խնդիրք քանակագիտական .

Ա .

Ամառուան գոլ օր մը երեք ընկերներ , Նիկողոս , Աբրահամ և Կիրակոս , պտըտելու ելած էին . հովին սաստկութենէն պատճառուած փոչին՝ զիրենք անհանգիստ կ'ընէր . ուստի ուզեցին մաքրուիլ և իրենց ճամբուն վրայ գտնուած տանկի բաղնիքը մտան . հոն լաւ մը լուացուելէ յետոյ հանգիստ ընելու համար քնացան , և քնանալէ առաջ բաղնիքին մօտը եղած փառն չօթ (լոգմա) ապսպրեցին : Մէկ քանի վայրկեանէն փառն ապաստարը սկսուեցաւ մէջ բերուս չաբարած չօթը . ընկերներէն մին ալն արթընալով և չ'ուզելով միւս ընկերոյ հանգիստը վրդովել , չօթը երեք մասի կը բաժնէ , իր մասը կ'ուտէ ու կը քնանայ . քիչ մը վերջը միւս ընկերը կ'արթննայ , և իրմէ առաջ ուտող մ'ըլլալը չը գիտնալով՝ եղած չօթը նա ալ երեքի կը բաժնէ , իր մասը կ'ուտէ և կը քնանայ . նոյնպէս և ապուշ Կիրակոսը կ'արթննայ , և մընացած չօթին մէկ երրորդ մասը կ'ուտէ , և կը մնայ 8 չօթ սկուտեղին մէջ : Այս գործողութիւնը բաղնեպանին ալ հետաքրքրութիւնը չարժելով , կը հարցնէ թէ ընդ ամենը քանի՞ չօթ կար , և թէ իւրաքանչիւրը ո՞րչափ կերաւ :

Բ .

Հետաքրքիր պարոն , առաջարկութիւնս քեզի համար է : Ըսենք որ համբորդ մ'ես և ձեռքդ պատահած գաւազանիկ (պաստօն) մը ունիս , դպչանդալ պտուտակաւոր (վիտալը) կանգուն մը . ճամբուդ վրայ բարձր աշտարակ մը կամ սիւն մը և կամ ծառ մը տեսար , զայն չափել կ'ուզես . ինչ կերպով չափելու ես որ անոր ճիշտ բարձրութիւնը գտնես :

ՉԷՅԹՈՒՆ

Ռուբինեանց տէրութեան կործանելէն վերջը՝ Հայերը ասդիս անդին ցրուելով՝ 6—7 տուն քաջ Հայեր ալ Տօրոս լերանց ամուր և ապահաժուռ ստորոտներն հովիտ մը գտնելով՝ հոն երկու ձիթենիի տակ կ'ապաստանին , տեղոյն անունն ալ կնքելով Չէյթուն . հետզհետէ այլևայլ կողմերէ զաղթականն Հայեր , լսելով երկրին պտղաբերութիւնն , հոն կը դիմեն , որով քիչ առենի մէջ չատոյան բնակիչք՝ 5—600ի չափ : Ժրաջան տեղացիք՝ տեսնելով հովին բերրութիւնն՝ ուզեցին մշակել , չէնցնել , ամրացնել զայն . ոմանք երկրագործութեան , ոմանք այգեգործութեան , ոմանք ևս հովուութեան , և մօրը մաս մ'ալ արհեստի (կօշկակարութիւն և կտաւագործութիւն) զբաղիլ սկսան : Բարեբախտաբար թէ՛ երկրին բարերերութեան մասին և թէ քաջ բնակչաց աշխատանաց համեմատ՝ երկինք վարձատրեց իրենց ջանքը , մի ինչ բանի որ ձեռնամուխ եղան՝ անվրէպ յաջողեցան : Մանաւանդ այգեգործութիւնը խիստ յառաջ գացած է , այնպէս որ հիմայ ամենէն յետին աղբատն ալ երկու երեք այգի ունի , նոյնպէս երկրագործութիւնն և պարտիզպանութիւնն . նաև երկաթի հանքը իրենց մեծ զբաղմունքն եղած է , որով շատ տեղերու հետ յարաբերութիւն ունին :

Հրայան չվնեղու արհեստն ալ շատ յառաջ գայած է, այնպէս որ բաւական տարի յառաջ Իտալացի երեւելի ճամբորդ մը զարմացած է բաղդատելով Եւրոպացւոց հրացանաց հետ։ Հիմա բնակչաց մեծագոյն մասը ջրհեղեղն է։

Ա.յսպէս, բաւական տարիներ բաղմանալով՝ այս ջերմեռանդ ժողովուրդն ուղեց եկեղեցի չինել և դէպ ղարդել ՚զայն. ուստի Ս. Յովհաննէս Ա.ւետարանչի անուամբ մատուռ մը չինեցին, ուր կը գտնուի վ.ասլի ձեռագիր աւետարանն և այլ հին գրուածք և հնութիւնք. վերջը աւելի փառաւոր կերպիւ չինեցին զայն և այլ եկեղեցիներ ու վարժարաններ, և մէկ քանի մատուռներ, որք նահատակաց՝ սրբոց անուամբն կառուցեալ են։ Ջէյթունէն մէկ քառորդ հեռի է Ա.ծնայ անուամբ կառուցուած վանքը, որ թէպէտ բաւական հարուստ՝ բայց դժբաղդաբար զուրկ է քալ հովիւներէ։ Մէկ ժամ հեռի ալ Ս. Փրկիչ, որ հասարակաց ուխտատեղի է և բաւական ըստացուածք ունի. դեղեցիկ ճարտարապետութեամբ չինուած էր, սակայն վերջի սպառազինն գրեթէ բոլորովին անչքացուց և մէջի սրբոց պատկերներն ալ անպիտարար քանդուեցան Ջէրքէզներէն, որք շատ անգամ ալ փորձեցին զայն այրելու. սակայն հրաչքով չ՚այրեցաւ կ՚ըսեն. իրենք կը վկայեն որ Ջէյթունի չ՚առնուելուն բուն պատճառը՝ Ս. Փրկչի օգնելն էր։ Ա.յս ժողովուրդը գրեթէ միշտ կռիւներով զբաղած է, և ամեն ժամանակ մօտակայ աւազակ ցեղերու յարձակմանց դէմ պաշտպանած է հայրենիքը։ Ջէյթունէն երկու ժամ հեռի է Ա.ւազալ գիւղը՝ արեւմտեան կողմը. Ա.րեգին՝ չորս ժամ հեռի՝ արեւելեան կողմը, և մէկ ժամ հեռի է Ֆունըղ աւաններն կան, որոնց բնակիչը քալ Հայեր են՝ ընդհանրապէս հովիւ և երկրագործ։

Նաև Տէօնիւք անուն 40—50 տուն նէ բաղկացեալ չէնը՝ Հայէ լ Թուրք գրչած տաճիկ տուներ ևս կան, մէկ և անոնք միշտ Ջէյթունցի կը համարուին. ոչ լեզուներն կը տարբերի անոնց մէ և ոչ ընկերական ու կրօնական սովորութիւնք։

Ա.յդի բնակչաց թիւն 8000ի չափ կը հաշուի։ Կառավարութիւնը միշտ վերջերս ինքնիշխան էր. իրենց մէջ չորս տնօրական ընտանիքէ կը կառավարուին միշտ յ՚արդ, որոնց իշխանութիւնը նահապետական էր (նայնպէս սովորութիւնք). բայց վերջերը Օսմանեան տէրութեան կողմանէ ընտրեալ մէկը իշխեցաւ միտի անուամբ։

Խ. Մկրտիչեան

ԱՐՈՒԵՍՏՔ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՔ

ՁԱՐԵԻԼՍ

Մարդ երկրագնտիս վրայ երևցած համայն արարածոց մէջ իրրեւ ամենակատարն՝ միշտէ փափկութեան զբաղմանին մէջ հրեշտակային կեանք մը կը վարէր, կը վայելէր միշտ ՚զայն զբաղդն չնորհաց քաղցր արդասիս, ՚զոր սիրելեաց ամենեմասն հեղինակն նմա և եթ չնորհած էր։

Ի սկզբանէ անտի այսպէս մարդուն վիճակն ապահովուած ըլլալով կը մնար նմա միայն ճանչել ՚զայն երջանկութիւն և յաւիտենապէս վայելել։

Բայց երբ նա՝ բանաստեղծին խաբուսիկ խօսքերէն հրապուրեալ դրժեց ՚զուստուածային այն պատուէր, խլոյն իւր երջանկութիւնը թշուառութեան և իւր փափկութեան բուրաստանն ապառաժոտ լեռներով և ահագին անտառներով ծածկուած խոպան վայրի մը կը փոխուին, և կը լսէ արհաւրանօք իւր ճակատագրին յաւիտենական դատակնիքը ՚զոր Աստուած ամպրոպայ մէջէն իւր վրիժուց ձայներովը կ՚որոտայ. « Փշաքաղ և ցեղակաց քոց կնիցեն ՚զհաց քո »։

Աչն առեն զգայ մարդ թէ ի մի ակնթարթի յոր թշուառութեան դահավիժեալ էր, ընդունայն իւր կոթսեալ երջանկութեան վրայ ողբալեն դինի՝ կը խոնարհի իւր ճակատագրին և կը խորհի իւր ժամանակաւոր կենցաղ անհրաժեշտ պիտոյից վրայ, և ահա ծնունդ կուտայ իւր գաղափարին մէջ արուեստ և գիտութիւն ըստ ամէնայնի պաշտելի բառերուն, որոնց վրայ և եթէ կը կայանան մարդկային կենցաղ բոլոր երջանկութիւնները: Կըսկսի նախ այս խորհուրդը գործադրել և անոր արդասիքը տակաւ առ տակաւ վայելել:

Քանի որ մարդկային սերունդն իւր օրօրանին՝ այսինքն Աբեւելքի մէջ աճեցաւ, այնչափ արհեստք և գիտութիւնք զուգընթաց յառաջացան և մարդկային կենցաղ անհրաժեշտ պիտոյքները ըստ բաւականին մատակարարեցին մինչեւ այն առեն՝ երբ համաշխարհային ջրհեղեղ մը 'ղաչխարհ կերպարանափոխեց:

Աակէ վերջը մարդկային ազգը վերըստին զարգանալով փութայ իւր նախնեաց ծնունդ տուած արուեստները կատարելագործելու և օր ըստ օրէ նորանոր գիւտերով զրաղելու: Մէկ կողմէ Աբեւելքի բնական բարեբերութիւնը և միւս կողմէն մարդկան քըրտնաջան աշխատութիւնն այն աստիճան զարգացուցին արուեստք և գիտութիւնք, դի եղաւ ժամանակ՝ յորում արեւելքը նոր եդեմի մը փոխուեցաւ, 'ղոր հին պատմիչք պարծանօք կը նկարագրեն և որուն վրայ արդի մատենագիրք իրենց հայացումը կը յայտնեն:

Մինչդեռ Աբեւելք այս վիճակին մէջ կը գտնուէր, մարդիկ երջանիկ կեանք մը կը վարէին, դի իւրաքանչիւր ոք լաւ ըմբռնած էր թէ ինչ բանի վրայ կը կայանար իւր երջանկութիւնը:

Բայց եօթներորդ դարէն սկսեալ կորցա 'դիւր փառք ու ճոխութիւն, երբ Աբաբք, Սկլեթացիք և Թաթարք ըռնած հիւսիսային բարբարոս ծովը վրդովք հետզհետէ բուռն ղօրութեամբ յԱբեւելս խուժելով ամեն կողմ ի սուր և ի հուր ոչնչացուին: Աչն առենէն ի վեր Աբեւելք հետզհետէ թշուառութեան անդունդին ուղիղանկիւն մէջ տատիպտուզեցաւ, այնպէս որ մինչեւ հիմայ անկարող եղաւ անգամ մ'ալ իւր նախնի փառաց հասանելու: Աբուեստք և գիտութիւնք օր ըստ օրէ իրենց յառաջադիմ շաւիղն խոտորելով ցարդ յետադիմ ընթացքի մէջ գտնուած են. և ի'նչպէս կրնան յառաջադիմել՝ մինչդեռ արեւելեայք իրենց նախնեաց թողուցած արհեստից և գիտութեանց միակ ձևն ու եղանակը ի գործ դնելէ զատ ուրիշ բան մ'ընդած չ'են: Աչս դարաւոր թշուառութիւնը ուրիշ կերպով կարող չէ բուժիլ, այլ և եթէ յուսալ. թող ծագի լոյսը և ահա Աբեւելք առաջինին աւելի չքեղ փառաք կը վերակենդանանայ:

Փա՛ռք ուրեմն Օսմանեան հզօր պետութեան, որ լուսոյ անպատեհելի բարիքը ճանչցած ըլլալով անընդհատ կ'աշխատի արեւելեայց լուսաւորութեանն. դի իրեն միակ սկզբունք ընդած է թէ. առաւել երջանիկ և հզօր կ'ըլլայ այն պետութիւնը՝ որոյ ժողովուրդը հարուստ և երջանիկ է:

Աբեւելեան արդի վիճակը մեզ կը յուսայնէ թէ քիչ ժամանակի մէջ բարեկեցութեան ընորհիւ դիպլոմատները լուսոյ չաւիղն առնէ իւր քայլերը:

Ս. Հէքիմեան

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Ձևատարին մէջ նրանց մը գրուիլ.

Հայր Աինրիէդա, որոյ անունը այսօր չատ ծանօթ չ'է, 16րդ դարուն մէջ նշանաւոր էր: Աչս մարդը չ'է թէ միայն տպչտ Հնդկաստանցւոց անխոնջ քարոզութիւնէն էր, այլ և ներշնչեալ

բանաստեղծ մը։ Խեղճ կրօնաւորը շատ անգամ մեծամեծ գաղափարներ կը յղանար անապատին մէջ, բայց կը տար մը թուղթ չ'էր կրնար գտնել անոնց յիշատակը արձանագրելու համար։ Այսպարի հետեւողութեամբ Կու սին վրայ երկար բանաստեղծութիւն մը յօրինեց։ Իւր խոնարհ խրճիթը մէյ մ'ալ երբ տեսնելը չը գիտնալով՝ դուրս ելաւ իւր փոքրիկ հնդկական բը նակարանէն դէպ ի ծովեղերը երթալու, և Աստուծոյ անհուն գործին վրայ ժպտելով կըսպասէր իւր ոտանաւորնե րը գրելով ծովախին աւազներուն վը րայ, զորս ալիք կը թրջէին։ Այս պէս՝ իր յիշողութեան մէջ հաստատ վեցաւ այնպիսի գործ մը, որ երբէք չը մոռցվեցաւ։

Ով որ կամք ունի, կրնայ ամեն տեղ վեհ գաղափար մը յառաջ տա նելու միջոցը գտնել։ Մ.

Գ. Պատրճեան

Նշատութիւն.

«Մայրիկ, եթէ, քեզի պէս, աղա տութիւն ունենայի ուզածս ընելու, անկողինը կը մնայի առաւօտուն՝ մի նչեւ կանուխ եղնելու, ինչպէս որ դու կ'ընես։ Գնանալ չէ՞ս սիրեր ուրեմն։

— Կը սիրեմ անշուշտ, ծրդեակ, և յաճախ քնոյ պէտք ունիմ՝ երբ ան կողնէս կ'ելնեմ։

— Ուրեմն, մայրիկ, ինչո՞ւ համար կ'ելնես, քանի որ ազատ ես պառկելու։

— Որդեակ, ամբողջ օրը հաղիւ կը բաւէ՝ ինձ վերաբերեալ պարտակա նութիւնքը կատարելու. և եթէ առա ւօտուն ուշ ելնեմ, շատ բաներ երե սի վրայ կը մնան. ուրեմն չարիք ըրած պիտի ըլլամ՝ եթէ անկողնոյս մէջ մընամ ընդ երկար։ Զարիք ընելու աղատութիւն չ'ունի երբէք մարդ։» Զ.

Մ. Յաճառօ

ԵԳԵՐԳ.

ՓՈՔՐԻԿ ՍԱՎՈՅԱՑԻՆ

ՆՈՒԱԳ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԲԱՐԻՁ.

«Անօթի եմ, ողորմեցէ՛ք, բարի անցորդք։
Տեսէ՛ք, երկիրս է տառնասատ, ձիւնէ անդուլ։
Կը մըսիմ ես, հով կը փըչէ, տեղն ուշ է,
Եւ ես ոչինչ ունիմ մարմինըս ծածկելու։
Մինչ ամեն բան հեչտառատ է ձեզ ի սալատա՝
Ծոնըր իլած՝ սեմոյ վրայ միշտ կ'արտասուեմ ես։
Ողորմեցէ՛ք, քիչն ալ բաւ է, դեռ տղայ մ'եմ.
Փոքրիկ առ (1) մը կարօղ է ինձ կեանք պարգեւել։
Ըսին ինձ թէ Բարիզի մէջ հայ կը ղըտնեմ,
Եւ թէ հոս ճոխն օգնէ զաղթատեղ իւր վըշտաց մէջ.
Այդ ես մանուկ մ'եմ աղքատիկ, ձեռք կը բանամ։

(1) Ֆրանսական մանրադրամ, որ գրեթէ 10 փարայի արժողութիւն ունի։

Գէթ օրական հայրս տայիք ինձ , ի՛աղաչեմ .
Ո՞ւր վաղեմ ես . ըսէ՛ք , Թըռչի՛մ յօժարակիս :
Թէ և ձայնըս դաժան յուրուէն նըւաղած է՝
Պիտի երգե՛մ , Թէ տագըս ձեզ հաճելի են :
Սակայն տե՛ս , ձոխն ականջ չը տար իմ նըւագոյ ,
Այլ ոճներու կը վազէ միշտ՝ ըղրօսնելու :
Ես ալ դիշերն անցուցնելու տեղ վընտըռեմ :
Ա՛հ , ե՞րբ արդեօք հայրենի տունս պիտի դառնամ :
Տըէ՛ք դուք ինձ Թէ կրնամ նորէն խեղճուկ հիւղիկ ,
Ու կարծր հայիկն երեկոյեան՝ որ մեզ բաշխուէր :
Տըէ՛ք ժամերն այն դիշերեայ , յ՛որս գոհ սըրտով
Աղթիկնիք բարի յոյսեր ըսատանալով :
Սիրո՛ւն մայրիկ , երբ մեկնէի՝ ըսիր ինձ դու .
« Գընա մեծցի՛ր , երջանկացի՛ր , յետոյ եկու . . . »
Եղո՛ւկ , պէ՞տք է մեռնիմ այսչափ ծաղիհատակ՝
Դեռ քեզ համար ոչինչ չսհած ու պատրաստած :
Ո՛չ , չ'մեռնիր այսչափ մատաղ հասակի մէջ .
Բան մը կարծես խրսոյս կու տայ ինձ անդադար . . .
Է՛հ , ի՞նչ օգուտ է յուսալ , ի՞նչ բսպասեմ . . .
Ականջիս մ'ուռնէի , մեռաւ , բարի՛ , անօթի : »
Եւ նըւաղեալ , դլուխն հանդչեցուց քարին վըրայ .
Զիւնն անդադար տեղալով՝ կը ծածկէր զայն կիսով ,
Երբ մեղմ ձայն մը մ'երկին մէջէն հնչելով՝
Աղթընցուց զայն հէգ մանկիկ սըրտաճաքուռ :
« Թող մեզ դիմէ որ ի'արտասուէ . մեր են օրերը . »
Եւ սըգաղեաց երկու կանայք եկին տիսկիլ :
Թըշնուառ տըղայն՝ հեզ , ակընկոլոր՝ իրենց ձայնէն
Զարթեաւ , երես ասլտուիեամբ , և նըչմարեց
Զարծաթի խաչն ի ձեռս նոցա վողիվողուն ,
Որ կը վառէր վարդապետի ծայրէն կախուած ,
Ու մուրացիկն երկու անդամ խաչ հանելով
Բարի կանանցն հետևեցաւ անխոսուն :

Թարգմանիչ .

ԾԱՂԿԱՔԱՂ

ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐՈՒՄԱՂԷՄ :

Լերանց չղթայի մը միջավայրը՝ ամուլ հովիտ մը կայ , որ ամեն կողմանէ կոպհուտ և ղեղին ապառներով փակուած է . այս ապառները արևելեան կողմէն միայն բացուած անցք մ'ունին , ուրկէ Մեռեալ ծովու անդունդները և Արարիոյ հեռաւոր լեռները կը տեսնըւին : Այս քարուտ անցքին մէջ տեղը , խորտ ու բորտ և զառիվայր տեղի մը վրայ , երբեմն մանդղինի հարուածներէ վհատած և աշտարակներով ամրացեալ պարսպի մը չըքնաղ պատկն մէջ՝ ընդարձակ աւերակներ կը տեսնուին . սիր ու յուն նոճիներ , հալուէնի և հնդիկ թզենւոյ թուփեր , մէկ քանի խարխուլ արաբական տուներ , ապրատակայեալ դերեզմաններու

նման, այս աւերակաց չեղջը կը ծած-
կեն. Ա.սի տխուր Երուսաղէմն է։

Ա.յս աւերակներուն վրայ առաջին
ակնարկ մը նետելուդ՝ մեծ ձանձրոյթ
մը սիրտդ կը լեցնու. բայց երբ մեծու-
թենէ մեծութիւն յառաջանաս, անջըր-
պետը յ'անսահման կ'ընդարձակի առ-
ջևդ, և հետզհետէ ձանձրոյթը կը
վարատի. ճանապարհորդը զաղտնի
սոսկում մը կը զգայ, բայց հոգին վա-
խանակ այս տպաւորութիւնը յուսահատեալ
խոնարհելու՝ սիրտ կուտայ մարդուն և
հանճարը կը բարձրացնէ։ Ա.յրաքոյ
կործդի երեւոյթները աքանչելիօք լի եր-
կիր մը կը ներկայացնեն. բոցանշոյլ ա-
րեգակը, կատաղի արծուին, խոնարհ
ղօսան, չքեղ նռնին, Ա.ստուած թըղե-
նին, Ա.Գրոց բոլոր բանաստեղծութիւ-
նը, բոլոր տեսարանները հոն են. և-
րաքանչիւր անուն խորհուրդ մը կը պա-
րունակէ, իւրաքանչիւր անձաւ զաղա-
դան կը յուշնէ, իւրաքանչիւր սար
մարգարէի մը ձայն կը հնչէ։

Ա.ստուած անգամ այս եզերայ
վրայ խօսած է. յամրած հեղեղները,
ճեղքուած ժայռերը, բայուած գերեզ-
մանները զարանչելիս կը վկայեն. կար-
ծես թէ անապատը սոսկումէն անձայն
մնացած է, և թէ Յակոբեանականին
ձայնը լսելէն ի վեր չէ համարձակած
լռութիւնն ընդմիջել։ Շ.

Յ. Թաշճեան

ՍՈՒՆԿ.

Զըկայ ղպայուն մարդ մը՝ որուն այս
անունը չը յիշեցնէ գարնան այն գե-
ղեցիկ գիշերներէն մին, յորում երկին-
քը պլպղուն օդը լսաղազ, բոլոր բընու-
թիւնը լուռ, կամ մանաւանդ մտազիր
ըլլալով՝ յաչխատակմամբ անտառաց այդ
երգչին դպրոցիլքը լսած է։ Ուրիշ եր-
գեցիկ թռչուններ ալ կը գտնուին, ո-
րոց ձայնը, նկատմամբ իւիք, սոխակին
հետ կըմրցի. սրտոյտը, սպրեկիկը,
չիլիհաւը, կատաւաքաղը, եկրանիկը,
հասարակ կեռնեխը. մինչդեռ այդ
կեռնեխը, Ա.մերիկայի ծաղրիչը (մո-
գիօն), հանդիսեմբ մտիկ կ'ընէ նին՝ երբ
սոխակը լռէ. ասոնցմէ ոմանք սոխա-
կին չափ գեղեցիկ ձայներ, ուրիշներ ալ
անոր չափ յստակ և աւելի քաղցր
սուլիչ. ոմանք անոր նըման կոկորդի
յանկուցիչ դարձուածքներ ունին.
բայց սոխակը՝ այս տարբեր տաղանդ-
ներու կատարեալ միութեամբը և
դայլայլիկներու փոխհամամբը՝ զամեն-
քըն ալ կը գերազանցէ. այնպէս որ
այս թռչուններէն ամեն մէկուն 'երգը'
իրենց համայն ընդարձակութեամբն
առնելով՝ սոխակին երգերուն մէկ հա-
տուածն է միայն։

Սոխակը միշտ կը սքանչացնէ, և
երգածն երբէք չը կրկներ. եթէ կրկնէ
իւր մէկ քանի գեղգեղանքը, այս
կրկնածին մէջ ձայնի նոր կենդանու-
թիւն մ'ալ կը խառնէ, նոր հրապու-
րանք կը գեղեցկացնէ. ամեն տեսակ
նուագի մէջ կը յաջողի, ամեն տե-
սակ եղանակ կը դաշնակէ, ամեն նըկա-
րագիր դիտէ ըմբռնել, և ամէն զատ
դիտէ զանոնք աւելի ազդու ընել հա-
կընդդիմութիւններով։

Ա.յս գարնան երգիչը երբ պատ-
րաստվի բնութեան ալերուն նըւա-
գելու, երկչոտ յառաջաբանով մը
կը սկսի, տկար և գրեթէ անորոշ ձայ-
ներով, իբր թէ ուզէր իր գործին
փորձել և ունկնդրայ հետաքրքրութիւ-
նը չարժել. բայց յետոյ՝ վստահու-
թիւն առնելով քիչ քիչ կ'ոգեւորի, կը
վառի, և իր անհամեմատ գործարանին
ամեն հարտարութիւնքը լիուլի կը ծա-
ւալէ։ Կ.

Յ. Պուշիաեանեան

ՆԱԻՈՒ ՄԸ ՄԷՋ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԱՂՕԹՔ.

Ա.րեգական դունտը՝ որոյ չորվանը
այն առեն մեր աչխունք կը զօրէին նը-
կատել, մերձ կընկղմէր ի լուսանճանչ
ծիանաս, նաւուն պարանոյ մէջէն կ'ե-
րեւար, և տախտակին անսահման անջըր-
պետոյ մէջ լոյս կը հեղոյր։ Նաւուն

խելոյ երերումէն այնպէս կ'երևէր թէ այն ճաճանչաւոր աստղը իւրափանչիւր վայրկենին հորիզոն կը փոխէր։ Նաւուն կայմերը, կայմից պարանները, առագաստակալները վարդի գոյնով ծածկուած էին։ Քանի մը ամպեր անկարգ կերպով կը թափառէին արևելեան կողմը, ուսկից լուսինը յամրաբար վեր կ'ելնէր։ Երկնից միայեալ մասը յստակ էր. հիւսիսային հորիզոնին վրայ, հատուածակողմ ապակիի (թռիվ) մը գոյներով բեռնաւորեալ թաթառ մը, յորկորման և գիշերուան աստղին հետ միատեղ փառաւոր եռանկիւն կազմելով, ծովէն դուրս կ'ելնէր, իբրև վանակնեայ սիւն մը, երկնից կամարը բառնալով։

Կարեկցութեան արժանի է այն անձը՝ որ այս գեղեցիկ տեսարանին մէջ, Աստուծոյ գեղեցկութիւնը չ'ի ճանչցած։

Ականջ արտասուք հոսեցան արտևանունքներէս, երբ տեսայ որ բոլոր իմ ընկերներս, իրենց կլորածեւ գլխարկները հանելով, եկան լիուր ձայնով մը երգել նաւորդաց պաշտպան՝ Բարեպատար Աստուածամօր ուղղեալ օրհնութիւն մը։ Որչափ սրտաչարժ էր այս մարդոց աղօթքը, որք դիւրաբեկ վայրի մը վրայ, Ովկիանոսի մէջտեղ, ալեաց մէջ ծածկուղ սրեւ մը կը նըկատէին։ Ինչպէս հոգւոյ թեւերուան կը զարնէր խեղճ նաւաստւոյն առ Մայրն վչտայ ուղղած պաղատանքը։ Այս խոնարհութեամբ անոր առջեւ՝ որ կը յաղթարկէ զօրութիւն և զխաղաղութիւն. մեր այս վարկութեան խոստովանութիւնը անաչխանին տեսութեան առջև այս երգերուն հեռուն ալեաց մէջ տարածուիլը. ծովային գաղանաց այս անծանօթ ձայներէն խառնեալ, անդնդոց խորը սուղլը. գիշերուան իր զարհանաց հետ միատեղ մերձենալը. այնչափ հիանալեաց մէջտեղ մեր նաւուն սքանչելիքը. բարեպաշտ նաւաստեաց ահիւ և հիացմամբ գրաւուիլը. վեհ կրօնաւորի մը աղօթելը. և վերջապէս Աստուծոյ՝ անդընդոց վրայ հակեալ, մէկ ձեռքով արևը արևմտեան դուներուն վրայ բռնելով, միւսով գլուխն նորա ընդդիմակայ հորիզոնէն վեր հանելով, անհունութեան մէջէն, իւր արարածոց տակաւ ձայնին ուշադիր ականջ մը մատուցանելը. ասոնցմէ ինչ որ մարդկէ չ'են կարող նկարագրել, և ինչ որ մարդուն ամբողջ սիրտը հաղիւ կը բաւէ զգալու։ Շ.

Տ. Փանուկեան

ԼԻՃ.

Ընդ միշտ այսպէս տարաղէմ մըղեալ յաւուրս անդր ի նոր
Յանլոյս գիշեր յաւերժակայ նըժդեհայեալը անդարձ ի սպառ
Ո՞չ մարթասցուք յաւուր միում ձըգել խարխոյ յովիչեան ամայ։

Բոլորեցա՛ւ տարւոյն սլսակ, ա՛ռաւ սրխորտակ ալեայդ ընթեր,
Զոր նկատեալ զալ էր Հերա, հայեա՛յ, ո՛վ լիճ, զամ միայնակս,
Բաղնել զողորկ վիմաւս ուր մերթ տեսեր զՀեշտ նիստ ներա։

Կողկողէիր դու այգունակ ընդ խորագոգ քարաժայռիւքս.
Աչքդ սըզոյս զալեայդ փըրփուր այսպէս զոտիւըն պաշտելեօք։

Աճե՞ս յուշ ըզդիշերն, ուր նաւէաք լըռիկ մընջիկ.
Հեռուստ ոչ լինչ լսելի զալեօք լինէր և ընդ երկնիւք,
Այլ ճոպիւն թևաճակայ որ հերձուին զպլուդ անդորը։

Գեղանըւագ յանկարծուստ դաշնակը , անծանք աչխարհի ,
Յոգեհմայ ախանչ անտի ըզգանդ եառն արձանայ ,
Կայլն ալիք ի յակմէ , և սիրեցեալն հընչեայ ձայն ։

« Կասեայ՛ զբոյդ թռիչ , ո՛ Ամանակըդ չուտաթխու .
Չկայ առջիք և դուք , ախորժ ժամը , ի ձեր գլուխ . թոյլ տո՛ւք արդ մեզ
Ի վաղանցուկ գրգանս աւուրց մեր վայելել գեղագունից ։

« Զարաբաստիկ բազումք աստեայս թախանձ ի քեզ արկանեն ,
Եկայք ի գիւ ի սակս նոցա , առ՛ք դ'աւուրըս խրեանց
Եւ զանձուկս յոր ծընդեաւ ծիւրին , արկէք յուշոյ ղերջանիկս ։

« Ա՛յլ ընդ վա՛յր պաղատանօք հայցեմ վայրկեանս ինչ տակաւին .
Գըլեաւ ի խոյս գնայ ժամ՛անակ , ասեմ ցգիշերն խաւարարկու .
« Յուշիկ ընթա . » և առաւօտն ճեպէ ղդիշերն պարզել ի ըլոյս ։

« Սիրեցուք ուրեմն , սիրեցուք , վուխտացուք օն և վայելել ,
Ի ժամն հե՛չտին հոլովատահ , նաւահանգիստ չիք մարդոյն .
Ամանակին չիք եզր երբէք , հոսի նա , մեք անյեաւ զընամք ։ »

Յամ՛ նախանձոտ , մա՞րթ լեյ բոպէիցս սոյց սիրահոլով ,
Ուր սիրոյն յորդեաւ հոսէ կոհակահոյլ ղերջանկութիւն ,
Թըռչել հեռի ի մէնջ արագ հանգոյն աւուրց տարաբախտին ։

Եւ առ լա՞ւ չիցէ մեզ մարթ գէթ ղհետոյն որոշել նիշս .
Վասն է՞ր գնայլն յաւէտ անհետ , վասն է՞ր համբուռք դարձան ի չիք
Որ եան և որ չննջէ զնոսա ժամանակն ո՛չ տացէ կըրկին ։

Յաւերժութիւն , անէութիւն , անյեաւ անդունդք խաւարակուռք ,
Որ կլանէք զաւուրս անթիւ , յո՞ր վարէք , խօսեցարո՛ւք .
Դարձուսջի՞ք մեզ կրկին ղյակհիւս վաեմս կորղեալս առ ի մէնջ ։

Ո լիճ , ժայռք , խոտիք անբարբառք , անճաւք , անտառք նըսեմաստուերք ,
Դուք դյոյ խնայէ ժամանակ կամ զոր գործէ մերթ կրկնաւորդ ,
Զքնաղ բնութիւն . զդիշերոյս գէթ պահեսջի՛ք դյիշատակ ։

Լիսկ՛ նա ի քոյդ անդորը , լի՛ սի ի ծուխըդ հոգմաւար ,
Եւ ի ըլերսդ ծիծաղագեղ , ո՛ քաղցրորը ամրիծ լըճակ ,
Ի սեաւ նոճիս , ի ժեռս աննաստ որ առկախեալ հակին զալեօրդ

Լիսկ՛ ի չունչ նա զեփիւռին որ փայփայէ և ճամբ առնու ։
Ի կողկողանս զոր անդրադարձ կըրկին ափունք յեղյեղեն
Յարծաթափայլ աստղն՝ որ նըշոյլ գործեն զրիւրեղ ի սպիտակ ,

Հեծեծեխառն մըրմունջ հոգմ՛ական , գոլոր հառաչանք եղեգնեկին ,
Բոլորք անուշիկ թեթեւասլայ սըրհեալք յօդոյ խընկահոտ ,
Որ ինչ յունկն՝ յաչս կամ չունչս անկանի ասասցեն . « սիրեցի՛ն » ։ Լ .

Ա . Լուսինեան

ՄՕՆԴԷՍՔԻԷՕ

ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆԿՈՒՄՆ

ՀԻՒՎՄԱՅԵՑԻՈՑ

(Տես թիւ 11.)

Երբ երկու մեծ ժողովուրդներ երկայն և յամառ պատերազմ կընեն ի րարու հետ , յոռի կարծիք մ' է այն թէ ուրիշները կրնան հանդարտասիրտ դիտող ըլլալ այդ կռուին , որովհետեւ այն պատերազմին մէջ յաղթող ելնողը անչուշտ նոր պատերազմներու սկսի ձեռնարկէ , և արդէն պատրաստ

զօրաբանակներով սիրոյ պատերազմի ուրիշ ժողովուրդներու հետ, որոնք պարզապէս քաղաքացի են։

Ա.յս բանը խիստ որոշ տեսնուեցաւ այն առեններէն, վասն զի հաղիւ թէ Հռովմայեցիք Կարքեդոնացիները նուաճեցին, ահա նոր ժողովուրդներու վրայ յարձակեցան, և երկրի ամեն կողմը երեւցան ամեն բան աւերելու համար։

Ա.յն առեն Ա.րեւելքի մէջ Հռովմայեցւոց դէմ դնելու կարող չորս տէրութիւններ կային, Յունաստանի և Մակեդոնիոյ, Ա.սորւոց և Եգիպտոսի թագաւորութիւնները։ Պէտք է նայիլ թէ ինչ էր այս առաջին երկու տէրութիւններուն կացութիւնը, որովհետեւ Հռովմայեցիք նախ զանոնք նուաճելու ձեռք զարկին։

Յունաստանի մէջ երեք երեւելի ժողովուրդ կային. Ետոլացիք, Ա.քայեցիք և Բէոտացիք, որոնք ազատ քաղաքներու դաշնակցութիւններ էին, և այս քաղաքներն ալ ընդհանուր ժողովներ, և ընդհանուր դատաւորներ ունէին։

Ետոլացիք պատերազմասէր, յանդուգն, անվախ, վաստակի ծարաւի, իրենն խօսքը կամ երդումը պահելու կամ չը պահելու ազատ, և ինչպէս հէնք ծովու վրայ, իրենք ալ երկրի վրայ պատերազմելու համար ըստեղծուած ժողովուրդ մ՚էին։

Ա.քայեցիք անընդհատ նեղութիւն կը կրէին կամ իրենց դրացիներէն և կամ անկարող իշխաններէ։

Բէոտացիք, բոլոր Յոյներուն մէջ, ամենէն թարձրամիտը, կրցած նուն չափ քիչ կը խառնուէին հասարակաց գործերու. միակ ներկայի բարիքի կամ չարիքի զգայմունքը առաջնորդած, չ՚ունէին այս աստիճան միտք մը, որպէս զի ճարտարախօսք կարենան դիւրաւ զանոնք գրգռել, և ինչ որ անտեղի է, անոնց հասարակապետութիւնը նոյն իսկ անիշխանութեան մէջ ամրողջ մնայ։

Ա.ռաջին Մակեդոնիոն իր զօրութիւնը պատած էր, այսինքն պատերազմասէր ոգին, զոր տուած էին իրեն Ա.լեքսանդրի օրէնադրութիւնքը։ Թեսսալոնիկը գրեթէ կերպով մը Մակեդոնացւոց ծագոյթեանը տակ մնած էին։ Իլլիւրիոյ թագաւորները արդէն բոլորովին ընկճուած էին Հռովմայեցիներէն։ Ա.զիկառնայիք և Ա.թամանք արդէն եւ տեղ եւս Մակեդոնացւոց և Իլլուրեացւոց ձեռքով աւեր ու քանդ դարձած էին։ Ա.թենացիք, անզօր և առանց դաշնակցի, այլ եւս չէին զարմացներ զաշխարհ բայց միայն իրենց թագաւորաց չողոքորթութեամբը, և այլ եւս Դիմոսթենի խօսած ամպրոնին վրայ չէին ելներ, հապա միայն ամենէն վատ և գայթակղելի հրովարտակներ առաջարկելու համար։

Ա.րդէն Յունաստան իր դիրքովը, իր զօրութեամբը, իր քաղաքներուն շատութեամբը, իր դինուորներուն թիւովը, իր ոստիկանութեամբը, իր բարբարոսը, իր օրէնքներով երկիւղալի էր, թէ պատերազմը կը սիրէր և թէ այդ արհեստն ալ աղէկ գիտէր, և անցած թելի պէտք ըլլաք եթէ միացեալ ձեռք։

Փիլիպպոս առաջին, Ա.զեքսանդր և Ա.նտիոքոսը իրարու խիստ զարմանալի անոր վրայ, բայց չը կրցան զայն նուաճել, և Մակեդոնիոյ թագաւորք, որք չ՚էին ուզեր իրենց դիտումներէն և իրենց յոյսերէն ետ կենալ, մինչ կը չանային զայն ի ծառայութիւն արկանելու։

Մակեդոնիան դրեթէ անմատչելի լեռներով չրջապատուած է, և իր ժողովուրդները պատերազմի խիստ յարմար և ամենն ալ արի, հնազանդ, արուեստագէտ, անխոնջ մարդեր էին, այս յատկութիւններն ալ իրենց երկրին կլիմային էր, որովհետեւ դեռ այսօր այդ երկիրներուն մարդիկը Տաճկաց տէրութեան լուսդոյն զօրքերը կը կազմեն։

Յունաստան տեսակ մը հաւասարակշռութեամբ կը կենար. Ա.լեքսանդ-

նայիր ընդհանրապէս Եւտոլսցւոց դաշնակիցներն էին, և Մակեդոնացիք Աքայեցւոց։ Բայց երբ Հռոմէացիք հասան, ամեն հաւատարակչռութիւնք խորտակեցաւ։

Որովհետեւ Մակեդոնիոյ թագաւորները չէին կրնար շատ մը բանակներ միկտեղ պահել, պզտիկ ճախողութիւն մ՚ալ անոնց համար մեծ հետեւութիւն մը ունէր. ամէն զատ դժուարաւ կրնային մեծնալ, որովհետեւ անոնց խորհուրդները միշտ ծանօթ ըլլալով խաւխ հակոզութիւն կ՚ըլլուէր անոնց ամեն ընթացիկ, և իրենց դաշնակիցներուն մէջ ստացած յաջողութիւնն անգամ առիթ կուտար իրենց դաշնակցայ ղգուշանալու անոնց վրայ։

Բայց Մակեդոնիոյ թագաւորները սովորաբար ճարտար իշխաններ էին։ Անոնց միաբեւռութիւնը չէր անոնց կարդէն որիք և սկզբանէ մէյ մը իրենց տրված ընթացքով մը յառաջ կ՚երթան։ Շարունակ կորուստներէ և արկածներէ խելք սովրելով, Յունաստանի ամեն ճակատամարտներու մէջ գտնուելով, զրեթէ ամեն զլխաւոր քաղաքները իրենց բարեկամ ըրած էին, ժողովրդոց զարմանքը գրաւած էին, և իրենք էին որ չսհերը կը բաժնէին կամ կը միացնէին, մէկ խօսքով Մակեդոնացի ընտանեկան կեանքը վայրկեանէ վայրկեան վտանգի մէջ կրնար ըլլալ. իրենց անձը պարտաւոր ըրած էին ամենայնի։

Փկլիպոս, որ իր թագաւորութեան սկիզբը իր չափաւորութեամբը Յունաց սէրը և վստահութիւնը յինքն ձգած էր, չուտ մը փոխվեցաւ, անգութ բռնաւոր մը դարձաւ այն միջոցին, ուր պէտք էր արդար ըլլար իր քաղաքականութեամբը և իր վտանգութեամբը։ Կը տեսնար արդէն Կարթագինեցիքը և Հռոմէացիքը, որոնց զօրութիւնը ամբաւ էր. իր դաշնակիցներուն հետ մէկտեղ նպաստաւոր պատերազմներ ձեռք ձգած, և Եւտոլսցւոց հետ հաշտված էր։ Բնական էր ուրեմն որ Յունաստանը իրեն հետ միացնելու մտածէ, արգիլելու համար որ օտարները հոն չհաստատուին, բայց սակայն իր լինչ լինչ յափշտակութիւնները Յոյները զայրացուցած էր, և փոխանակ ինքզինքին հոգ տանելու՝ ոչինչ չհերու վրայ վիճելու առեն անցնելով, քանի մը անպատեհ գործերով ինքզինքը առելի ըրաւ բոլոր Յունաց։

Շարունակելի.

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ
ԿԻՍԹԱՎ ՓՐԱՆԳՕԼԻՆԻ

(Տես թիւ 10.)

Վատառուր քարեր. — Փոլոն տակի քարերը քիչ վտառուր են, սակայն Ծովէն այն քարերէն հանած ժամանակնիս կը տեսնենք որ մինչև իսկ իրենց խորը խիստ խոնաւ են. ասոր պատճառն այն է որ երկար ժամանակ աստիկ ճմլումն կրած են, և ժամանակը ու ճմլումը քիչ վտառուր մարմնոյ՝ ինչպէս մետաղներուն, մարմարին և այլն, վտառուրութիւնն յայտնի ընելու միջոցներ են։

Վտառաւորութիւնն ամեն ժամանակ զանազան իրողութիւններով կը հաստատուի. — Ջրոյ մէջ ընկղմած կտիճ մը մինչև իր միջավայրերը կը թրջի. թաց գետնոյ վրայ դրուած սաւոպի չեղջ մը խարխափէն մինչև գաղաթը կը խոնաւանայ, քանզի ջուրն հատիկներուն մէջ ձգուած անջրպետներէն կամ դատարկութիւններէն վեր կ՚ելնէ։ Շատ անգամ կրակը պահելու համար մոխրով կը դոցենք, բայց այն պայմանաւ որ օդը մոխրոյ մէջի պարապ տեղերէն թափանցելով կարենայ վառումը պահպանել. եթէ մոխիրները ջրով խոնաւին, իրարու վրայ կուտելով օդին մուտքը կ՚արգիլուի և այրումը կը խափանի։

Մորթային շնչառութիւն. — Հատասարակս բոլոր կենդանեայ մարմը

վտառաւոր է . այս վտառներուն միջոցաւ կ'արտաշնչենք , քրտինք դուրս կու տանք , և կամ կը կատարենք կենդանի այն էական պաշտօններէն մէկն որ՝ եթէ խանգարի , այսինքն վտառը դադարելով արտաշնչութիւննիս խափանի , մարմիննիս այնպէս նեղութիւն կը զգայ որպէս թէ նոյն իսկ չունչ չենք կրնար առնուլ : Զգալի խիժէ անթափանց նիւթերով , կամ թանձրամած խիժի և զոդոզի ծեփով շուներ և կատուներ զգեստաւորելին , որոնք՝ թէև հագած նին անվնաս գոյացութիւններ կին՝ սակայն և այնպէս քանի մը ժամէն մեռան , ըստ որում այն տեսակ մը անթափանց վոճակով ծածկուած մորթին ծակոտիքէն ոչ ևս կրնային շունչ առնուլ :

Ասկից կը հասկցուի թէ որչա՛փ պիտանի են բաղնիքները , լուացումներն և բոլոր մաքրութեան խնամքներն որ վտառները մաքրելով և զանոնք խոպոպ պահելով՝ մորթային շնչառութեան կը նպաստեն : Այս մասին եղած անհոգութիւններէն զանազան հիւանդութիւններ պատճառած են : Երբոր միանգամ մտածէ մէկը թէ մէկ հարիւրորդամեդր ծաւալով մորթ մ'այն փորրիկ բացուածներէն 4000 կը պարունակէ , և մէկ քառակուսի հարիւրորդամեդր ծաւալով մ'ալ 16 միլիոն և երբոր յիշէ թէ մարդուս մորթը մէկուկէս և կամ 1,75 քառակուսի մեդրի չափ ըլլալով՝ հետեւաբար 2 էն մինչև 3 հազար միլիոն վտառ ունի , յայնժամ կը հասկընայ թէ որչա՛փ կարեւոր է այնպիսի պաշտամանց հոգ տանիլն որոց նըպաստումն կենդանական ջերմութեան նուազումն յառաջ կը բերէ :

Կը հետեւի որ ձմեռը զգալի խիժէ զգեստներ հագնիլը գէշ բան է . անոնց անթափանցականութիւնը մորթին շնչառութեան պաշտօններուն կը վնասէ , և պակ առնելու զօրաւոր միջոց կ'ըլլան՝ ըստ որում ջերմութիւնը չեն կերպոնասարեր , այլ՝ մորթային շնչառութեան գործունէութիւնը նուազեցնելով մարմնոյ ջերմութեան զոյանալուն արգելք կ'ըլլան :

Հաւկիթ պահել .—Վտառաւորութիւնը հաւկիթն երկար պահելու միջոց մ'ալ կ'ընծայէ մեզ : Հաւկիթ ապատեռանը խոստ ծակոտէ . օդն ընդհանրապէս զոյն թափանցելով՝ հաւկիթին թէ զեղձին և թէ ձերմակը կը նեխէ կամ կ'եղծանէ . և եթէ խիժով և կամ կըրած ներկով հաւկիթներուն ծակոտիքը ծեփուի՝ տարիներով թարմ և խոստ կրնան մնալ :

Յ. Ա.

ԱՐԴԱՑ ԽՈՀԵՐ .

ԻԴ .

Կ'ըսեն թէ պատը շատ կը ջանայ անսխալականութեան վճիռ տանալ Հռոմէական-Յոդովոյ եպիսկոպոսներէն :

Ջ'եմ կարծեր որ այդչափ պարզամիտ ըլլայ Պիոս Թ.. դի նման 'զեպիս կոպտօրէն անսխալ պարսիկ դաւանել . և ասով՝ հարկ է ընդունել թէ նոյնչափ անսխալ է Աղեօսմայէս , որ անսխալականութեան դէմ կը մաքառի , որչափ անսխալ է անդրադեռնեայ եպիսկոպոս մը , որ յանձն կ'առնէ կորսնցնել 'զարքայութիւն' միայն թէ պատը չսհի 'զանսխալականութիւն :

ԻԵ .

Կը լսենք թէ կրօնամոլայ Ա.բամազդը , Պ . Լուի Վէյօ , նամակ մ' ուղղեր է առ Հասուն , յորում խրախոյս կը կարդայ՝ Ա.րեւելեան-Հռոմէադաւան Հայոց ազատական ձգտումները խեղդել՝ վասն ամենամեծ վտառոյն Ա.ստուծոյ :

Հասանական է որ այս լուրը հաստատական չ'է : Եթէ ստոյգ ալ ըլլայ , ոչ ա՛ր կը հոգայ : Թող միջնադարեանն Վէյօ՝ Ա.րեւմուտքէն յ'Ա.րեւելս իր օրհնեալ բաղուկը տարածելով՝ Հասուն

Եանի այը սեղմէ ուզածին չափ , և Թող երկուքն ալ նուիրական իշուն պայտին վրայ երդնուն՝ դարիս հանճարոյն դիմադրել ։ Աչխարհ յառաջ կը դիմէ , և այսպիսի յետադէմ մարդիկ ուրիշ բանի չ'են ծառայեր եթէ ոչ հին դարեր ի յուշ ածելու և ժողովրդոյ ծիծաղը շարժելու ։

ԻԶ ·

Կ'ըսվի թէ Ոսկերերանի եկեղեցւոյն բակը համաղդային մարմար կոթող պիտի քանդակեն այն անճանչ անունները , որք Արևելեան-Հօսմէպաշեան Հայոց ազատութեանը համար ձգնեցան ։

Ըստ իս , ըսե է որ սեւ մարմարէ կոթող մ'ալ կանդնեն ի յիշատակ ա նոնց՝ որք աղնիւ ձեռնարկի մը դէմ կը նիւթեն տակաւին ։ Յաղթօղը պարտեըլոյն քով աւելի մեծ է քան պըտր ։

ԻԷ ·

Կը հեռագրեն թէ Վէյլօի ճակատագրական , Պ · քօնդ Շառլ Ֆօռօք տը Դիռօն տը Մօնդալանպէռ , մեռեր է վերջերս ։

Պ · Նընջեցեալը չերմ հօսմէպաշտանոյ պրոշ սարսուռ ազդեց ։ Կարծես անպարտելի հերոս մը կ'անչընչանար , և 'զանոնք կատաղի թշնամեաց դէմ առանձին կը թողուր ։ Լ'իպիվիռ , աչխարհն Լ'իպիվիռ՝ սըգոյ չերջանկի մէջ առաւ իր ճակատը · Վէտտը հագը գի՞ր ինչու չը հեռեւիր անոր , որոյ արբանեակ ըլլալն այնչափ քաղցր է իրեն ։

Այսպիսի բարեպաշտ աչխարհ մը ճօնլած արտասուք՝ նուիրական են ի Պասէ · ողբայ ուրեմն , ո՛վ Վէտտը հագդիր · այլ երկու չիմ ալ պահէ՝ քու սև պաշտօնդ կնքելու · · ·

ԻԸ ·

Լ'ուր մը , որոյ ստուգիւնը երաչխաւոր եմ ։

Արևմտեան — Հօսմէպաշեան Հայ մը՝ Հաստնեանի մէկ հրաչը պատմեց անկեղծօրէն ։ Ս · Պետրոսի հրապարակին մէջ՝ միականի մը կը տեսնէ , կը գորովի բարեգութ հայրապետը , կը մօտի անոր , և « թէզկիվէ » կը գոչէ լսելիներէն · անմիջապէս , ո՛վ զարմանայս , կոյր աչը (խաչ հանեցէք որ ըսեմ՝) ի լոյս կը բայվի · · · և մարդը կ'երկըրպադի ։

Մենք ալ կ'երկըրպագենք՝ եթէ հաստնխաղներու մըտոյ աչերը բանայ , որով կարենան 'դինք ճանչել · · ·

ԻԹ ·

Ամերիկայ Միացեալ — Նահանգը այնչափ յառաջ դիմեցին կէս դարի մէջ՝ որչափ չ'է յառաջդիմած Եւրոպ՝ այն հին դարերէն ի վեր , յորս Աստուածածնուկը (Աբրահամդ) հոն վախուց ըզ դուստր Աղէնօրայ ։

Հոն է Վօլդեայ երեւակայած Էլտոռատօն , Էլտոռատօ մը՝ ուր ոսկին աւազի մէջ չ'է , քըրտանց մէջ է ։ Կարծես հանրապետութեան Աստուածը անհուն սմալթեղջիւր մը կախած է այդ գեղածիծաղ հօրիզոնէն ։ — Եւ կարելի՞ է որ չը յառաջդիմէ երկիր մը՝ ուր ժողովուրդն է վճհապետ , ուր սկզբ կրվըրհմվնդի սկըզբունքը տեսականէն ի գործնական անցած է ի վաղուց · երկիր մը՝ ուր բայարձակ հաւասարութիւն կը տիրէ , ուր նախապահը գործաւորին չափ խանարհ , ու գործաւորը նախապահին չափ բարձր է · երկիր մը՝ ուր սէրն իր բարիքը լիսարուն կը ցանէ , ուր բարեբար բաղդնկեր ամեն կողմէ կը տարածին , և օգնութեան կարօտ մարդիկ կ'գտնեն , օրհնեալ երկիր մը , ուր ծոյլն ամօթէն կը մեռնի բան քալէ , ուր աչխատութիւնը միայն չարքին ճակտի քրտունը միայն պատուաւոր է · ուր անձիւր որ ու անձիւր իր կը յառաջդիմէ , կը կատարելագործի · ուր ապրուստը կ'աչխատի՝ ապրելու , և հարստութիւնը՝ ապրեցնելու համար · ուր խա-

ղաղութեան ծաղիկէն երջանկութեան մեղր կը ծորի. ուր հասարակային բարուց մէջ խակ բան մը կայ ոսկեդաշրեան. ուր կանայը այնչափ համեստ՝ որչափ աթք բարեբարոյ, տղայը այնչափ դործօն՝ որչափ հայրը աչխատօղ, օրիորդը այնչափ պարզասէր՝ որչափ երիտասարդը ժուժկալ. և ուր չտայլ ճոխք, հասարակայ կչտամբանքէն ազատելու համար, չ'նեղօղ կ'ազատատնին, ու հոն միայն՝ անպատիժ՝ իրենց գանձերը կը մսխեն... կարդանք Պ. Դօդվիլայ դիրքը, և տեղի ղսլմանալին պիտի ուանինք: Վերջապէս, կարելի՞ է որ չը յառաջդիմէ հանրապետութիւն մը, ուր կ'եռապետեն Աղատութիւն, Հաւասարութիւն, Եղբայրութիւն, 89ի յաւերժահարսունք որբատուն:

Այս անոյշ ու իրական երազէն յետոյ՝ մանաւորինք մեր տեսութիւնները՝ Միութեան արդի նախագահ Կառնդ ղօրապետին վրայ: — Երջանիկ ազգ, երջանիկ աղգապետ: Երկրորդ Նաւթինկդըն մըն է Կառնդ. նա քաղաքային դերութեան յաղթանակող, սա ընկերային դերութեան՝ ընդ անմահին Լինքըլնոյ: Պ. Կառնդ Հայու մը չափ բարեսիրտ է, Սպարտացւոյ մը չափ պարզամիտ, Իտալացւոյ մը չափ հայրենասէր, Հռօմայեցւոյ մը չափ արի, Ֆրանսացւոյ մը չափ ազատասիրտ, և աչխատօղ՝ Աժերիկացւոյ մը պէս, որոյ ճշդիւտ տիպարն է: Աչքերը, ղորս իրը զօրավար՝ խոժոռ կ'ուզէ ցուցնել, սիրոյ և պարզմտութեան հեղիկ ճաճանչներ կը ծաւալեն չուրջանակի: Ան. նիրաւութիւնն իր սև պրոշմով անոր պոյծառ ճակատը չ'է խարած. ձեռները անարդար ոսկւոյ մը վաչխն չ'են խառնած: Աուխն ու գրիչը մխենոյն յաջողութեամբ կը ջնջափէ. մարտի դաշինին ու անդորրիկ ձիթենիին իր ձեռոյ մէջ միևնոյն մեծութեան ունին: Ուղես պիտցաղն է, ուղես քաղաքագէտ. սիրոյ մարդ, սիրոյ մարդ. և այնչափ խանարհ է՝ մինչ պի գահէն իջնելով՝ ցնծութեամբ 'զերիւր կը պատռէ, և յորեն կը ցանէ...

Ազատութիւնք Գալլիական Եկեղեցւոյ.

Այս ազատութիւնք բառը հնադան դութիւն կ'ենթադրէ: Ազատութիւնք և առանձնաշնորհութիւնք ընդհանրական ծառայութենէ ազատել կը նշանակեն, և սկսիք է ըսել իրաւունք գալլիական եկեղեցւոյ և ոչ ազատութիւնք: Անոնք նմանի եկեղեցական իրաւունքներն են: Հռոմայ եպիսկոպոսք և ոչ մի դատային իրաւասութենէ ունեցած են Արևելեան կայսրութեան քրիստոնեայ ժողովրդոց վրայ. բայց Արեւմտեան կայսրութեան աւերակաց մէջ ամենայն ինչ յաւիտականին կղերականք: Միայն Ֆրանսի եկեղեցին ընդերկար մաքառեցաւ Հռոմայ ամբոխդէմ՝ խլելու համար իր ձեռքէն եպիսկոպոսաց դրաւած նախնի իրաւունքները՝ երբ Նիկիոյ առաջին ժողովին յետոյ՝ եկեղեցական հոգևոր իշխանութիւնը քաղաքական կառավարութեան վրայ ձեւակերպեցաւ, որով իւրաքանչիւր եպիսկոպոս պիտի ունեցաւ իւրաքանչիւր կայսերական վիճակ պիտին ունէր:

Յիրաւի երբեք Աւետարանն ըսած չ'է թէ Հռոմ քաղաքին եպիսկոպոսը պիտի կարողանայ արտաքոյ կարգի ձեռնհասներ դրկել ի Ֆրանս՝ տալով նոցա կարողութիւն դատելոյ, վերահսկելոյ, բաչխելոյ և ժողովելոյ զարժատ ժողովրդեան.

Թէ պիտի կարողանայ հրամայել Ֆրանսեցւոյ առաջնորդաց՝ դատելու համար դնալ ի Հռոմ.

Թէ՝ հարկ դնել տէրութեան չափոյ վրայ՝ Աքեռոսց դատարկութեան, կղզապատանեաց, յաջորդութեանց, տեղահանութեան, հակառակութեանց, հրամանաց, ընծաբերութեաց, տաճնորդաց, տուրեհանաց անուանքը.

Թէ, բանադրել դիշխանս թագա-

սրայ՝ իրենց պաշտօնը վարելնուն համար .

Թէ , 'զանհարազատ որդիս՝ կարող ընել ի յաջորդութիւն .

Թէ , անզօր ընել 'զայն կտակ՝ որոյ կոտակարարք յընչից բաժին չ'են հանած եկեղեցւոյ .

Թէ , Ֆրանսայի կղերականաց թոզրալ որ վաճառեն իրենց հատուած ըստացուածք .

Թէ , իշխանութիւն տալ դատաւորայ՝ ամուսնութեանց օրինաւորութիւնը վաւերացնելու համար :

Վերջապէս հաշուին եօթանասուն յափշտակութիւնք , որոց դէմ տէրութեան խորհրդարանը միշտ յ'ապահովի կացուցած են ազգին բնական ազատութիւնը և թագին արժանիքը :

Լսի ԺԹ . ի ժամանակ Յիսուսեանք լինչ լինչ վարկում ստացան , և նոյն իսկ թագաւորն առանձին թագաւորելէն ի վեր՝ խորհրդարանի յայտարարութեան սանձ դրաւ . բայց սակայն մեծ ժողովոյ և ոչ մին առիթ կորոյս Հռոմայ արքունեաց պահանջմունքն արգիլելու և թագաւորը միշտ համահամ դաւանեցուց՝ արքունութեան , քանզի այս ժամանակի մէջ ազգին իրական իրաւունք թագաւորին իրաւունքներն են :

Այս տեսակ գործոց էն կարևոր և էն վախովը արքունի տուրքն եղաւ : Այսի Ֆրանսի թագաւորայ մէկ իրաւունքըն է՝ որով ամէնուն բացակայութեան ժամանակ թեմի մը մէջ տեղի ունեցած պարզ չհերը կը հոգան և թեմին հասոյթը կը տնտեսեն ըստ կամայ : Այս նախապատուութիւնը յատուկ է այժմ Ֆրանսի թագաւորայ . բայց իբարանչիւր պետութիւն դիւրն ունի : Փորթուգալի թագաւորը տէրութեան եպիսկոպոսայ եկամուտ երկորդ մասը կը վայելեն : Կայսրն իրաւունք ունի առաջին յիշատակութեան յաջողելս , և տուած է միշտ դադրած բոլոր առաջին չհերը : Նաբոլի և Սիկիլիոյ թագաւորք ունին մեծ իրաւունքներ ունին : Հռոմայ իրաւունքներն առաւել սովորութեանց վրայ հաստատեալ են՝ քան հնութեան տիրապետայ վրայ :

Յարունակելի

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Մարդ եմ անչունչ անհոգի ,
Եւ դէմս ընդ միշտ ամլամխս .
Կեամ հանապազ ի բանտի ,
Այլ չ'եմ ուտող կամ շքմղող :

Մ . Խազահեան

ԾԱՆՕՒՅՄՈՒՆՔ

Շահնազարեան Կարապետ վարդապետի՝ ՈՒՄՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՀԱՒԱՏՈՅ , որոյ մէջ պարզ ոճով բացատրված է Քրիստոնէութեան վերաբերեալ ամեն խնդիր : Գին 21 դրուշ .

Ս . Մկրտչեանի ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԹՈՌՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ , ուսումնական , բնական , քաղաքական . Գ . տպագրութիւն : Ուսումնական և բնական մասերը՝ դիւրըմբռնելի կերպով բացատրված են . քաղաքական մասն ալ՝ աշխարհի մէջ պատահած քաղաքական նոր փոփոխութեանց համեմատ պատրաստված է : Գին 10 դրչ .

Ս . Մկրտչեանի ՀԱՄԱՌՕՏ ԹՂԹԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ , որ կը պարունակէ՝ թղթաբանական ամեն գործողութիւններէ զատ՝ առեւտրի վերաբերեալ ամեն կարևոր հաշիւներ :

Գին 10 դրչ .

Թ . Նալբանեանի ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՅԸՆՏԻՐ ՄԱՏԵՆԱԴՐԱՑ , Հայ դրականութեան պարծանք և Հայ լեզուն կենդանի պահող նախկին և արդի ընտիր մատենագիրներէ հաւաքված է՝ հայերէն լեզուն ուսանիլ փափաքողաց հաշակը կրճատելու նպատակաւ . դպրոցներու մէկհատիկ դասագիրք (Քառկոտակ) : Գին 30 դրչ .

ՏՆՕՐԻՆ Ս . ՄԻՒԱՅԵԼԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՒՍԳԵԼ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ
ԵՒ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ

Ի ԽՍԱԳԻՒՂ Կ . ՊՕԼՍՈՅ